



AUTORITEIT
VOOR
FINANCIËLE
DIENSTEN
EN MARKTEN

Studies en documenten nr. 46
December 2016

STUDIE – IMPACT VAN DE WIJZIGING VAN DE BELGISCHE PENSIOENWET OP DE VERWERKING VAN
PENSIOENVERPLICHTINGEN IN IFRS-JAARREKENINGEN

1. Context

Een eerdere studie van de FSMA¹ gaf reeds aan dat het IASB bij de ontwikkeling van IAS 19 – *Personeelsbeloningen* geen rekening hield met hybride pensioenplannen. Hybride pensioenplannen zijn pensioenplannen die kenmerken vertonen van zowel toegezegdebijdrageregelingen als toegezegdpensioenregelingen. De Belgische pensioenplannen van het type vaste bijdrage met wettelijk gegarandeerd minimumrendement kunnen worden beschouwd als hybride pensioenplannen en hun verwerking in overeenstemming met IAS 19 zorgt bijgevolg voor problemen².

Vóór de wijziging van de wet in december 2015, moest de werkgever in overeenstemming met artikel 24 van de wet van 28 april 2003³ een gemiddeld minimumrendement van 3.75 % op de werknemersbijdragen en van 3.25 % op de werkgeversbijdragen garanderen. Het wettelijk gegarandeerd minimumrendement kon bij koninklijk besluit worden gewijzigd. In geval van wijziging van het wettelijk gegarandeerd minimumrendement, zouden de nieuwe percentages vanaf de datum van die wijziging van toepassing zijn op reeds opgebouwde reserves uit het verleden en op de toekomstige bijdragen.

Uit de studie van de FSMA¹ bleek dat twee methodes in de praktijk werden gebruikt voor de raming van de boekhoudkundige verplichting met betrekking tot de Belgische pensioenplannen: een methode gebaseerd op de zogenaamde Projected Unit Method (PUC-methode) uit IAS 19 en een tweede methode gebaseerd op de intrinsieke waarde.

De wet van 18 december 2015⁴ wijzigde de wet van 28 april 2003 en was de aanleiding voor de FSMA om aan de vertegenwoordigers van revisoren, de pensioenfondsen, de actuarissen en de verzekeringsondernemingen te vragen of hun standpunten met betrekking tot de boekhoudkundige verwerking van deze Belgische pensioenplannen van het type vaste bijdrage met wettelijk gegarandeerd minimumrendement, zijn gewijzigd als gevolg van deze wetswijziging. De bevraging gebeurde in de eerste helft van 2016 en werd gevolgd door verder overleg.

Deze studie beoogt een aantal conclusies te trekken op basis van hun antwoorden.

¹ Studies en documenten nr. 44, Financiële verslaggeving over Belgische « pensioenplannen van het type vaste bijdrage » met wettelijk gegarandeerd rendement, januari 2015.

² Aanpassingen aan IAS 19 op dit vlak zijn nog niet voor onmiddellijk. Tijdens de vergadering van mei 2016 heeft het IASB voorlopig beslist om een haalbaarheidsstudie uit te voeren over pensioenen die afhangen van het rendement van de planactiva. Hierbij zou worden nagegaan of het mogelijk is om een benadering uit te werken die de inconsistentie tussen de kasstromen gebruikt om het pensioenvoordeel te waarderen en de discontovoet (een zogenaamd ‘capped ultimate costs adjustment model’) weg te werken. (IASB Update, May 2016 en Agenda paper 15 ter voorbereiding van deze discussie. IASB Workplan 2017-2021 gepubliceerd in november 2016.)

³ Wet van 28 april 2003 betreffende de aanvullende pensioenen en het belastingstelsel van die pensioenen en van sommige aanvullende voordelen inzake sociale zekerheid (WAP)/ Loi relative aux pensions complémentaires et au régime fiscal de celles-ci et de certains avantages complémentaires en matière de sécurité sociale (LPC)

⁴ De wet van 18 december 2015 tot waarborging van de duurzaamheid en het sociale karakter van de aanvullende pensioenen en tot versterking van het aanvullende karakter ten opzichte van de rustpensioenen.

2. Korte samenvatting van de wijzigingen aan de wet betreffende de aanvullende pensioenen die het onderwerp vormen van deze studie

De wet van 18 december 2015 is van toepassing vanaf 1 januari 2016 en wijzigt onder andere de berekening van het wettelijk gegarandeerd minimumrendement van de pensioentoezeggingen van het type vaste bijdrage.

Ten eerste maakt de nieuwe wet geen verschil meer tussen het wettelijk gegarandeerd minimumrendement op de werknemersbijdragen en het minimumrendement op de werkgeversbijdragen. Daarnaast wordt het wettelijk gegarandeerd minimumrendement vanaf 1 januari 2016 bepaald volgens een formule die gebaseerd is op het gemiddelde rendement over 24 maanden van de Belgische Lineaire Obligaties met een duurtijd van 10 jaar. Een aanpassing van de rentevoet gebeurt telkens op 1 januari indien er een wezenlijk verschil is met de vorige rendementsvoet (0.25 % of meer). Er is ook een bandbreedte voorzien met 1.75 % als absolute minimum en 3.75 % als absolute maximum voor het wettelijk gegarandeerd minimumrendement⁵.

Voor de bijdragen die werden betaald tot 31 december 2015 geldt het voormalige wettelijk gegarandeerd minimumrendement van 3.75 % op de werknemersbijdragen en 3.25 % op de werkgeversbijdragen in ieder geval tot 31 december 2015.

Voor de pensioentoezeggingen die worden ingevoerd vanaf 1 januari 2016 bepaalt het pensioenreglement of de pensioenovereenkomst welke methode (de verticale, dan wel de horizontale methode) wordt toegepast voor de kapitalisatie van de bijdragen bij wijziging van de rentevoet,:

- a. de horizontale benadering moet toegepast worden indien de pensioentoezegging in haar geheel wordt uitgevoerd door één of meerdere pensioeninstellingen die over de volledige pensioentoezegging een welbepaald resultaat garanderen in functie van de gestorte bijdragen tot aan de pensioenleeftijd; en
- b. de verticale benadering moet in alle andere gevallen gebruikt worden.

De horizontale benadering is vergelijkbaar met een termijnrekening met vaste rente. Voor de opgebouwde reserve op 31 december 2015 geldt 3.25 %/3.75 % tot de datum van uittreding. Voor de nieuwe bijdragen geldt telkens het wettelijk gegarandeerd minimumrendement van het jaar tot de datum van uittreding.

De verticale benadering is vergelijkbaar met een spaarboekje met variabele rente. Voor de opgebouwde reserve op 31 december 2015 en voor de nieuwe bijdragen geldt het wettelijk gegarandeerde minimumrendement van het jaar tot op het moment dat dit minimumrendement gewijzigd wordt. Zoals eerder aangegeven stelt de wet dat dit minimumrendement voortaan niet lager kan zijn dan 1.75 %.

⁵ Sinds 1 januari 2016 werd het minimum gegarandeerd rendement voor zowel werkgevers- als werknemersstortingen verlaagd tot 1,75 %.

3. Resultaten van de bevraging

3.1 Rendementen gegarandeerd door verzekeringsmaatschappijen ten opzichte van het wettelijk gegarandeerd minimumrendement.

Studie 44 van de FSMA toonde aan dat bij een ruime meerderheid van de ondernemingen uit de steekproef, de pensioenplannen worden gefinancierd aan de hand van premies betaald aan een verzekeringsmaatschappij. Zolang de verzekeringsmaatschappijen een rendement garandeerden (de zogenaamde technische rentevoet) dat gelijk was aan of hoger was dan het wettelijk gegarandeerd minimumrendement, argumenteerden de ondernemingen dat voor dergelijke pensioenplannen, het rendementsrisico ingedekt was door het verzekeringscontract en dat er geen pensioenverplichting moest opgenomen worden (zie ook paragraaf 46 van IAS 19).

Verscheidende verzekeringsmaatschappijen verlaagden sinds 2013 hun technische rentevoet tot een niveau onder het wettelijk gegarandeerd minimumrendement. Hierdoor is het mogelijk dat ondernemingen het verschil tussen de technische rentevoet en het wettelijk gegarandeerd minimumrendement zullen moeten bijpassen.

Zelfs na de verlaging van het wettelijk gegarandeerd minimumrendement als gevolg van de wetwijziging, blijkt uit onze bevraging dat de technische rentevoeten meestal lager zijn dan dit wettelijk gegarandeerd minimumrendement. Er kan dus gesteld worden dat de ondernemingen die verantwoordelijk zijn voor het behalen van het wettelijk gegarandeerd minimumrendement, hun rendementsrisico niet altijd (volledig) hebben ingedekt via een verzekeringscontract.

3.2 Toe te passen methode voor de waardering van de pensioenverplichting

Er is geen discussie meer over de classificatie van de Belgische pensioenplannen met een wettelijk gegarandeerd minimumrendement. Deze plannen moeten worden geclassificeerd als toegezegdpensioenregeling (en dus niet als toegezegdebijdrageregeling).

Voor de verwerking van toegezegdpensioenregelingen verplicht IAS 19 het gebruik van de Projected Unit Credit method (de PUC-methode) voor de waardering van de brutoverplichting uit hoofde van toegezegde pensioenrechten.

De strikte toepassing van de PUC-methode op de Belgische situatie werd, zoals toegelicht in de vorige studie, in het verleden door de meeste betrokkenen aangehaald als problematisch. Bij het ontbreken van een IFRS die specifiek van toepassing is op een transactie, andere gebeurtenis of omstandigheid, moet het management op oordeelkundige wijze een grondslag ontwikkelen (paragraaf 10 van IAS 8 – Grondslagen voor financiële verslaggeving, schattingswijzigingen en fouten).

De vorige studie toonde aan dat slechts 15 % van de onderzochte ondernemingen een methode gebaseerd op de PUC-methode in IAS 19 toepasten. De meerderheid van de genoteerde vennootschappen pasten de intrinsieke-waardemethode toe. Volgens deze methode wordt de op te nemen pensioenverplichting gebaseerd op de som van de positieve verschillen tussen de wettelijk gewaarborgde minimumreserve op de berekeningsdatum (berekend door de bijdragen uit het verleden op te renten tegen het gegarandeerde minimumrendement tot de berekeningsdatum) en de

werkelijk opgebouwde reserve (reserve berekend door de bijdragen uit het verleden op te renten tegen de technische rentevoet, rekening houdend met winstdelingen, tot de berekeningsdatum).

Als gevolg van de wijziging van de pensioenwet blijkt dat alle bevroegde revisorenkantoren en de meerderheid van de andere geconsulteerde partijen nu van mening zijn dat een methode die beter aansluit bij de PUC-methode voortaan mogelijk is omdat:

- de horizontale methode moet toegepast worden voor de meeste verzekerde pensioenplannen. Volgens deze methode geldt het wettelijk gegarandeerd minimumrendement tot de datum van uittreding. Voor de meeste verzekerde plannen kunnen de geaccumuleerde bijdragen uit het verleden dus geprojecteerd worden aan het wettelijke gegarandeerde minimumrendement tot aan de datum van uittreding om de minimale verplichting van de onderneming te bepalen;
- het wettelijk gegarandeerd minimumrendement duidelijk gedefinieerd wordt op basis van de marktrentevoet met een vast absoluut minimum (1.75 %). Voor de plannen waarvoor de verticale methode geldt, kan een redelijke projectie gebeuren aangezien wijzigingen in het wettelijk gegarandeerd minimumrendement gelinkt zijn aan de marktrentevoet. Er is dus minder inconsistentie tussen de disconteringsvoet en het wettelijk gegarandeerd minimumrendement.

De meeste respondenten geven aan dat deze methode ook kan toegepast worden bij de pensioenplannen waarvoor de verticale methode van toepassing is aangezien het wettelijk gegarandeerd minimumrendement nu beter aansluit bij de marktrentevoet. Eén geconsulteerde partij geeft aan dat er geen wijziging is in de te gebruiken methode bij dergelijke pensioenplannen en dat de intrinsieke- waardemethode verder kan gebruikt worden.

3.3 Methode die aansluit bij de PUC-methode om de Belgische pensioenplannen met wettelijk gegarandeerd minimumrendement te verwerken

Zelfs na de wijziging van de wet, blijft het moeilijk om IAS 19 strikt toe te passen op de Belgische pensioenplannen met een wettelijk gegarandeerd minimumrendement. Een prognose van het pensioen op basis van het verwachte rendement en discontering van deze prognose tegen het marktrendement van hoogwaardige ondernemingsobligaties, geeft bijvoorbeeld een tegen intuïtief resultaat: hoe hoger de verwachte rendementsvoet, hoe hoger de verplichting terwijl het risico voor de onderneming ten opzichte van het wettelijk gegarandeerd minimumrendement daalt. Met andere woorden verzekeringscontracten met een hogere technische rentevoet leiden tot een hogere contante waarde van de bruto verplichting uit hoofde van toegezegde pensioenrechten dan verzekeringscontracten met een lagere rentevoet, terwijl de onderneming enkel kan verplicht worden om het wettelijk gegarandeerd minimumrendement te verzekeren.

Aangezien een specifiek verwerkingsbeleid voor dergelijke hybride plannen ontbreekt in het kader van de IFRS, kan – zoals bepaald in paragraaf 10 van IAS 8 – worden gesteld dat het management op oordeelkundige wijze een grondslag voor financiële verslaggeving moet ontwikkelen en toepassen die tot relevante en betrouwbare informatie leidt en rekening houdt met de specifieke karakteristieken en de materialiteit van de toegekende pensioenplannen. Daartoe moeten de ondernemingen rekening houden met de IFRS-vereisten voor soortgelijke en aanverwante materies alsook met de bepalingen in het Raamwerk.

Deze grondslag voor financiële verslaggeving moet worden toegelicht in de jaarrekening en consistent worden toegepast.

De meeste respondenten geven aan dat een methode gebaseerd op de PUC-methode nu mogelijk is. IAS 19 vereist dat de contante waarde van de brutoverplichting zoals berekend door de PUC-methode wordt vergeleken met de reële waarde van de fondsbeleggingen. Fondsbeleggingen omvatten activa aangehouden door een pensioenfonds en in aanmerking komende verzekeringscontracten. Uit de bevraging blijkt dat er verschillen in standpunten te bestaan over:

- a) De aanpassing van contante waarde van de brutoverplichting teneinde rekening te houden met het feit dat de deelnemer recht heeft op het hoogste van de bijdragen plus het wettelijk gegarandeerd minimumrendement en de bijdragen plus het werkelijke rendement. Bepaalde respondenten bepalen eerst de contante waarde van de brutoverplichting op basis van het wettelijk gegarandeerd minimumrendement en vergelijken dat met de opgebouwde reserves op berekeningsdatum. Anderen bepalen de brutoverplichting onmiddellijk op basis van het hoogste van het wettelijk gegarandeerd minimumrendement en de technische rentevoet. Een meer uitgewerkte methode houdt rekening met de kans dat werknemers het plan vroegtijdig verlaten waardoor het wettelijk gegarandeerd rendement (maar niet de technische rentevoet) terugvalt op 0%; en
- b) De schatting van de reële waarde van de verzekeringscontracten. Uit de bevraging blijkt dat de respondenten ofwel de opgebouwde reserves op berekeningsdatum, ofwel een projectie en een verdiscontering van deze opgebouwde reserves gebruiken.

Als gevolg van deze verschillende standpunten, is het eens te meer van belang dat ondernemingen in hun jaarrekening de grondslagen die worden gebruikt voor materiële plannen duidelijk uiteenzetten. In ieder geval sluiten de voorgestelde methodes nauwer aan bij de PUC-methode (en dus de IFRS-bepalingen) dan de intrinsieke waarde-methode.

3.3.1 Contante waarde van de brutoverplichting

De PUC-methode vereist een betrouwbare schatting van de uiteindelijke kosten voor de onderneming in het kader van het pensioenplan (IAS 19.57). De uiteindelijke kosten als gevolg van de Belgische pensioenplannen met wettelijk gegarandeerd minimumrendement zullen bestaan uit de bijdragen plus het rendement op deze bijdragen dat minimaal gelijk moet zijn aan het wettelijk gegarandeerd minimumrendement.

De respondenten die een methode uitwerkten, vertrekken van de veronderstelling dat een schatting van de brutoverplichting op basis van de wettelijk gegarandeerde minimumrendementen, de beste weerspiegeling is van de huidige situatie. Dit wil zeggen:

1. Een schatting van het minimum gegarandeerd voordeel op de pensioendatum door de wettelijk gewaarborgde minimumreserve op berekeningsdatum (bijdragen uit het verleden en wettelijke gegarandeerde minimumrendementen uit het verleden) te projecteren gebruik makend van het wettelijk gegarandeerd minimumrendement (eventueel rekening houdend met de kans dat de werknemer het plan verlaat); en
2. De discontering van dit voordeel op basis van het marktrendement van hoogwaardige ondernemingsobligaties;

Een strikte toepassing van de PUC-methode zoals voorgeschreven door IAS 19 vereist dat de beste schatting en niet de minimale schatting van de brutoverplichting wordt gebruikt. Toch wordt, zoals blijkt uit de ontvangen antwoorden, het wettelijk gegarandeerd minimumrendement gebruikt om het toekomstige voordeel te schatten. Zoals eerder aangegeven zou het gebruik van een verwacht rendement dat hoger is dan het wettelijk gegarandeerd minimumrendement leiden tot contradictorische resultaten.

Om echter te vermijden dat door het gebruik van het wettelijk gegarandeerd minimumrendement de contante waarde van de pensioenverplichting wordt onderschat, wordt ook een schatting gemaakt van het werkelijk verwachte voordeel bij uittreding. Indien dit laatste bedrag groter is dan het bedrag dat wordt verkregen op basis van het wettelijk gegarandeerd minimumrendement, wordt de contante waarde van de brutoverplichting hieraan gelijkgesteld.

Uit de bevraging blijkt dat er verschillende methodes zijn om voor het bepalen van de brutoverplichting het werkelijke verwachte voordeel te schatten wanneer een pensioenplan wordt gefinancierd via een verzekeringsplan.

1. De opgebouwde reserves (premies uit het verleden verhoogd met de technische rentevoeten en winstdeelnames tot berekeningsdatum). Dit bedrag houdt geen rekening met het feit dat de technische rentevoeten gelden tot de datum van uittreding.
2. Het hoogste van de opgebouwde reserves en de wettelijk gewaarborgde minimumreserve op de berekeningsdatum (premies uit het verleden verhoogd met de wettelijk gegarandeerde minimumrendementen tot berekeningsdatum). Dit bedrag is het bedrag dat bij uittreding op de berekeningsdatum aan de deelnemer moet betaald worden.
3. De werkelijk opgebouwde reserves geprojecteerd tegen de technische rentevoet en verdisconteerd op basis van het marktrendement van hoogwaardige ondernemingsobligaties.

In bepaalde gevallen wordt rekening gehouden met de mogelijkheid om het plan te verlaten waardoor het wettelijk gegarandeerd minimumrendement terugvalt op 0%. Verschillende schattingen van het verwachte voordeel worden dan gecombineerd op basis van de kans op elke mogelijke gebeurtenis.

Aangezien er diversiteit is in de methoden voor de schatting van contante waarde van de brutoverplichting, is het eens te meer van belang dat de lezers van de jaarrekening worden geïnformeerd over de waardering van de brutoverplichting in de samenvatting van de grondslagen voor financiële verslaggeving.

3.3.2 Reële waarde van een verzekeringscontract

De antwoorden geven aan dat er drie verschillende methodes worden gehanteerd voor de schatting van de reële waarde een verzekeringscontract:

1. De werkelijk opgebouwde reserves: Bijdragen uit het verleden verhoogd met de werkelijk toegekende rendementen tot berekeningsdatum. Dit bedrag houdt geen rekening met het feit dat de technische rentevoeten gelden tot de einddatum van het contract.
2. De projectie van de opgebouwde reserves gebruik makend van de verschillende tarieven die de verzekeringsmaatschappij garandeerde, verdisconteerd op basis van het marktrendement van hoogwaardige ondernemingsobligaties. In dit geval oordeelt de entiteit dat paragraaf 115 van IAS 19 van toepassing is. Volgens deze paragraaf is de reële waarde van een restitutierecht uit hoofde van een verzekeringscontract dat qua bedrag en looptijd exact overeenstemt met het bedrag en de looptijd van sommige of alle vergoedingen die uit hoofde van de toegezegd pensioenregeling zijn verschuldigd, gelijk aan de contante waarde van de gerelateerde verplichting. Bepaalde respondenten zijn van oordeel dat deze paragraaf moet worden toegepast aangezien de vergoedingen betaald worden door de verzekeringsmaatschappijen, waardoor er een exacte matching is tussen het verzekeringscontract en een deel van de vergoedingen als gevolg van het plan.

3. De projectie van de opgebouwde reserve gebruik makend van de verschillende tarieven die de verzekeringsmaatschappij garandeerde, verdisconteerd tegen een discontovoet die rekening houdt met het specifieke risico van de verzekeringsonderneming.

Aangezien er diversiteit is in de methoden voor de schatting van de fondsbeleggingen, moeten de lezers van de jaarrekening worden geïnformeerd over de waardering van de fondsbeleggingen in de samenvatting van de grondslagen voor financiële verslaggeving.

4. Conclusie

- De door de verzekeringsmaatschappijen gegarandeerde rendementen (de zogenaamde technische rentevoeten) zijn in de meeste gevallen lager of gelijk aan het wettelijk gegarandeerde minimumrendement. De ondernemingen hebben bijgevolg in bepaalde gevallen hun rendementsrisico niet volledig ingedekt door een verzekeringscontract.
- De strikte toepassing van de PUC-methode kan leiden tot contradictorische resultaten en blijft problematisch. Daarom is het van belang dat de ondernemingen met materiële plannen een duidelijke toelichting bij en verantwoording van de gehanteerde grondslagen geven en deze grondslagen consistent toepassen.
- De meeste respondenten zijn van oordeel dat de toepassing van een methode die aansluit bij de PUC-methode zorgt voor een getrouw beeld van de Belgische pensioenverplichtingen met wettelijk gegarandeerd minimumrendement. De evolutie naar een methode die nauwer aansluit bij de methode voorgeschreven door IAS 19 wordt door de FSMA als positief aanzien.
- Er zijn verschillen met betrekking tot de schatting van de contante waarde van de brutoverplichting en de schatting van de reële waarde van een verzekeringscontract. Het is dus van belang dat een onderneming met materiële plannen in de samenvatting van de grondslagen voor financiële verslaggeving duidelijk aangeeft hoe de contante waarde van de brutoverplichting enerzijds en anderzijds de reële waarde van de fondsbeleggingen werden bepaald.